

Autor scenariusza: Kinga Białek

TYTUŁ – TARG CZARNEJ AFRYKI

Temat: Targ Czarnej Afryki.

Materiały dla nauczyciela.

Warzywa i owoce uprawiane w Afryce:

Opis warzyw:

1. Batat (patat, słodki ziemniak, wilec ziemniaczany) – jest rośliną, która często zastępuje ziemniaki w krajach położonych w strefie międzyzwrotnikowej. Licznie wykształcone korzenie boczne tworzą jadalne bulwy, których miąższ jest bogaty w skrobię, cukry i białko. Pochodzi z Ameryki Południowej i Środkowej.

Część podziemną tworzą jadalne bulwy korzeniowe, osiągające wagę do 3 kg. Mają biały, różowy lub czerwony miąższ. Osiągają 4-15 cm długości i 3-11 cm szerokości. Jest to roślina powszechnie uprawiana w strefie międzyzwrotnikowej, na obszarach o wilgotnym i ciepłym klimacie. Głównymi producentami są Chiny, Uganda, Nigeria oraz Indonezja. Istnieje wiele odmian uprawnych o zróżnicowanych barwach i kształtach korzeni bulwiastych, nie jest znana dzika odmiana. Spożywane są po ugotowaniu lub upieczeniu. Wytwarza się z nich również mąkę, płatki, skrobię oraz alkohol.

Istnieją dwie główne odmiany batatów – słodka i gorzka. Słodka odmiana jest smaczna i z tego powodu często jej uprawy są niszczone przez insekty i dzikie zwierzęta. Odmiana gorzka jest trująca i dlatego żadne zwierzę i żaden owad jej nie zjada. Lecz może być jadalna dla ludzi, jednak najpierw trzeba obrać bulwę ze skóry (jest w niej najwięcej toksyn), a następnie wystawić na tacy na słońce. Pod wpływem palących promieni słonecznych toksyny z pozostałej części bulwy zostaną usunięte. Taca jest

potrzebna po to, żeby zebrać wyływający z bulwy sok (teraz zdolny do picia).

2. Maniok (kassawa) – jest ważną rośliną w strefie międzyzwrotnikowej. Z jego bulwiastych kłączy, które osiągają wagę do 10 kg, po wysuszeniu i zmieleniu, otrzymuje się bardzo pożywną mąkę zwaną „kassawą”. Z mąki tej sporządza się odżywczą kaszkę „tapiokę” (odpowiednik polskiego grysiku). Maniok jest krzewem osiagającym do 3 m wysokości o zdrewniałych łodygach. Jadalną część stanowią bulwiaste korzenie, czasem również liście, które uznawane są za warzywo. Korzenie wykopywane są po 9-12 miesiącach od posadzenia rośliny.

Maniok pochodzi z Ameryki Południowej. Jego uprawę rozpoczęto 3000 lat p.n.e. W XVI wieku roślinę przywieziono do Afryki, stamtąd do Azji. Obecnie uprawia się ją prawie we wszystkich krajach klimatu tropikalnego i subtropikalnego. Daje wysokie plony (10-30 t/ha) i jest odporna na niekorzystne warunki klimatyczne i glebowe. Najwięcej manioku produkują: Brazylia, Tajlandia, Demokratyczna Republika Konga, Indonezja i Nigeria.

3. Sorgo – rodzaj roślin z rodziny wiechlinowatych, obejmującej około 25 gatunków. Rośliny tego rodzaju występują w strefie klimatów ciepłych i gorących, stanowiąc jedną z najważniejszych roślin zbożowych tych regionów świata. Największą ich ilość produkuje Sudan.

Sorgo jest bardzo wartościową rośliną żywieniową, ponieważ zawiera do 13% białka oraz witaminy z grupy B. Liście wykorzystuje się jako paszę dla bydła, a ziarno przerabia na kaszę i mąkę, z której robi się placki. Nie nadaje się do wypieku chleba. Wykonuje się z niej napój alkoholowy podobny do piwa. Włókna pozyskiwane są w celu produkcji nietrwałych tkanin. Jest również materiałem do wyrobu popularnych miotel i szczotek.

Opis owoców:

1. Arbuz (kawon) – gatunek rośliny z rodziny dyniowatych. Wywodzi się z Afryki. Jest uprawiany także w Polsce. Ma płożącą się łodygę, bywają jednak formy krzaczaste o podnoszącej się łodydze. Łodyga w przekroju

jest okrągła. Jej długość osiąga około 2 metry. Bywają również odmiany wytwarzające pędy, które wraz z bocznymi pędami po rozciągnięciu osiągają długość do 6 metrów. Liście rośliny są duże, ciemnozielone, u podstawy sercowate, a wyżej położone – silnie powcinane trój- lub pięciodzielne osadzone na ogonkach liściowych. W węzłach liściowych wyrastają wąsy czepne. Kwiaty kawonu są najmniejsze ze wszystkich uprawianych gatunków rodziny dyniowatych. Jest uprawiany jako warzywo w wielu krajach, na różnych kontynentach. Największym producentem są Chiny, a następnie Turcja.

2. Melon – to roślina z jadalnym owocem należąca do rodziny jednorocznych roślin dyniowatych. Pochodzenie melona nie jest do dziś wyjaśnione, hipotezy wskazują na Azję lub Afrykę. Owoc był znany już starożytnym Grekom i Rzymianom, z czasem dotarł również do Europy Środkowej. W Polsce uprawiano go od XVII wieku. Melony w 90% składają się z wody, mają dużo cukru, a mało kalorii. Stosowane są w celach leczniczych, ale przede wszystkim do konsumpcji. Melon jadany jest zazwyczaj na surowo. Istnieje wiele odmian melona, różniących się wyglądem, wielkością i smakiem.

3. Ananas – roślina o wysokości około 1 m wygląda jak czubek owocu ananasa. Jej liście są sztywne, kłujące, spiralnie ułożone na łodydze. Ze środka wyrasta około 30 cm trzonek, na którym znajduje się od stu do dwustu biało-różowych kwiatów. Kwiaty te okryte są liśćmi. W okresie dojrzewania kwiaty stają się kształtem podobne do owoców jagodowych i razem z liśćmi oraz kwiatowym trzonkiem zrastają się tworząc mięsisty owoc.

Krzysztof Kolumb po swojej drugiej przeprawie przez Atlantyk, 4-tego listopada 1493 roku od mieszkańców Gwadelupy jako powitalny prezent otrzymał owoce ananasa. Porównał je wtedy do szyszek sosny pinii, skąd późniejsze hiszpańskie i angielskie określenie „pineapple”. Owoc spożywany jest na surowo lub jako składnik słodkich sałatek i ciast. Można go przerobić na konfiturę albo sos Chutney, wykorzystuje się go również jako dodatek do pieczonego drobiu lub innych rodzajów mięs.

Opis innych produktów rolniczych, które można kupić na targu afrykańskim:

1. Banan – jest zielonym (nie drewniejącym) drzewem o wysokości 2-9 m. Banan właściwy pochodzi od dzikich gatunków banana rosnących na Półwyspie Malajskim. Z Azji jego uprawa rozszerzyła się na Afrykę i Amerykę. Jest jedną z najstarszych roślin uprawnych, a niektórzy uważają, że nawet najstarszą. Obecnie banany są hodowane powszechnie w tropikach i subtropikach. Rosną tam na wilgotnych nizinach. 80% światowej uprawy bananów pochodzi z Afryki. We Wschodniej Afryce (gdzie uprawia się około 50% bananów na świecie) wytwarza się z nich piwo, natomiast w Południowo-Wschodniej Azji pąki męskich kwiatów banana spożywa się po ugotowaniu i traktuje jak warzywo (czasami są one dostępne również w krajach zachodnich). We Wschodniej Afryce kłodziny po pocięciu stanowią paszę dla zwierząt. Niektóre gatunki bananowców służą do pozyskiwania włókien (tzw. konopie manilskie). Banan jest rośliną klimatu gorącego i wilgotnego, nie znosi najmniejszych przymrozków.

2. Drzewo masłowe – jednym z największych skarbów Afryki są drzewa masłowe. Porastają one sawanny i tereny zachodniej Afryki. Niezwykłą biologię tych egzotycznych dla Europejczyków roślin opisał szkocki podróżnik Mungo Park. Drzewo, będące jednym z niewielu bogactw afrykańskiej przyrody, osiąga pełną dojrzałość dopiero w wieku 40 lat. Owoce, które rodzi są porównywane przez tamtejszą społeczność do złota. Dlaczego? Dzięki odpowiedniej obróbce owoców afrykańskie kobiety od wieków wiedzą jak można radykalnie opóźnić procesy starzenia, zachowując przez lata gładką jedwabistą skórę. Bez chemicznych utrwalczy, stosując wyłącznie jeden kosmetyk – masło Shea.

3. Palma olejowa (olejowiec gwinejski) – uprawiana jest w krajach tropikalnych, głównie Afryki Zachodniej i Środkowej (Demokratyczna

Republika Konga – skąd pochodzi, Nigeria, Liberia) i Azji (Malezja, Indonezja). Z jej owoców wytwarza się olej palmowy.

Olej otrzymywany jest poprzez tłoczenie nasion. Najpierw są one suszone, później mielone, tłoczone i w końcowej fazie rafinowane. Olej w temperaturze pokojowej ma wygląd twardego, żółto-brązowego tłuszczu i charakterystyczny zapach. Po rafinacji staje się twardą, białą lub żółtawą masą o neutralnym, przyjemnym smaku. Nasiona palmy olejowej uznawane są za jeden z podstawowych produktów żywnościowych ludności zamieszkującej strefę tropikalną. Wytłoki, pozostające po uzyskaniu oleju, stosowane są jako pasza dla zwierząt.

W swojej czystej formie używany jest do ciała lub do masażu, a jako dodatek do kosmetyków przy bardzo suchej, dojrzałej, pękającej skórze. Ma bardzo podobne właściwości do oleju kokosowego. Olej palmowy wykorzystuje się także do produkcji mydła, kosmetyków, margaryny, a ostatnio również do produkcji biopaliw.

4. Tykwa – jest owocem rośliny o tej samej nazwie. Drzewo tykwy to jednoroczna roślina, która wydaje zdrewniałe owoce o efektownych kształtach. Roślina pochodzi z rodziny dyniowatych i należy do grupy pnących roślin tropikalnych. Miejscem, z którego pochodzi są kraje Afryki Środkowej oraz tropikalne kraje Azji. Owoce tykwy przebiegają kształty od okrągłych, przez gruszkowate, do podługnych. Owoce te wykorzystuje się jako naczynia, pojemniki na materiały płynne i sypkie (np. butelki, miseczki, kubki), a także w sztuce jako elementy dekoracyjne oraz do produkcji instrumentów muzycznych (np. jako element balafonu). Na targach afrykańskich spotkać można kobiety używające tykwy jako torebki lub portfela. Miękkie, niezdrewniałe owoce tykwy spożywane są na surowo.

5. Orzech ziemny – jego nasiona (orzeszki ziemne – fistaszki lub orzeszki arachidowe) zawierają ok. 50% tłuszczu. Uprawia się go w strefie klimatu zwrotnikowego (Indie, Chiny po 30% zbiorów światowych, USA – 7%, Indonezja – 4% oraz Senegal, Nigeria, Zair, Brazylia). Orzeszki ziemne klasyfikowane są jako rośliny strączkowe i w przeciwieństwie do wielu

innych orzechów, nie rosną na drzewach, a pod ziemią. Strąki rośliny rosną pod ziemią, gdzie wyrastają z nich od czterech do sześciu nasion – owych orzeszków. Z orzeszków wytłacza się olej spożywczy (arachidowy), stosowany również do wyrobu margaryny, kosmetyków i farb. Orzeszki ziemne są jedynymi orzechami, z których wytwarza się masło – niezwykle popularne w Ameryce Północnej masło orzechowe powstaje właśnie z orzeszków ziemnych.

Bibliografia:

Podbielkowski Z., *Słownik roślin użytkowych*, PWRiL, Warszawa 1989.

Rohwer J. G., *Atlas roślin tropikalnych*, Bertelsmann Media, Warszawa 2002.

<http://www.biology.pl/>

<http://www.wikipedia.org/>

<http://www.wiem.onet.pl/>

Krótki opis targu:

„Targowiska to najciekawsze i najbarwniejsze miejsca w afrykańskich osadach. Można tu poczynić wiele interesujących obserwacji. Szczegółowe poznanie tego, czym się handluje na targu daje pełne wyobrażenie o potrzebach i możliwościach produkcyjnych kraju, o rolnictwie, hodowli, rybołówstwie, warunkach życia ludności, strojach, transporcie, rzemiośle i sztuce, a nawet o poziomie nauczania. Jest to żywa i kolorowa księga kultury, w której każdy znajdzie coś ciekawego. (...) W pierwszej chwili poczujemy się zagubieni w barwnym i hłaśliwym tłumie kupujących i oglądających towary, sprzedawców, żebraków oraz dzieci. Szybko wyłania się jednak zupełnie inny obraz. Mimo niesłychanego gwaru, tłoku i podniecenia, panuje tu porządek, a nawet całkiem sprawna organizacja. Plac targowy wypełniony jest przylegającymi do siebie niedbale skleconymi drewnianymi budkami, daszkami wspartymi na żerdziach, szataśami, namiotami. W każdej z wydzielonych części można nabyć określone przedmioty lub skorzystać z różnych usług.”

Na podstawie:

Koziorowska J. *Kontynenty – Obyczaje i kultura. Afryka*, Wydawnictwo Publicat, Warszawa 2005.